

OBOWIĄZKI ZWIĄZANE Z PRZYWOZEM DO KRAJU WARTOŚCI DEWIZOWYCH LUB KRAJOWYCH ŚRODKÓW PŁATNICZYCH

Ważne z punktu widzenia praktyki dewizowej jest objaśnienie wprowadzonego w art. 18. ust. 1 ustawy Prawo dewizowe (kolejne artykuły pochodzą również z tej regulacji, chyba że oznaczono inaczej) obowiązku zgłaszania przywożonych wartości dewizowych i krajowych środków płatniczych. Mimo iż brak jest ograniczeń w zakresie przywozu do Polski wyżej wymienionych walorów, ustawodawca ustanowił określone obowiązki związane z tym zagadnieniem. Mają one znaczenie przede wszystkim ze względu na art. 9 pkt 2 i 3 omawianej ustawy, który zawiera ograniczenia w zakresie wywozu i wysyłania za granicę wspomnianych środków, pod warunkiem że nie zostały one uprzednio przywiezione do kraju i zgłoszone w trybie art. 18 ust. 1. Sposób wykonywania tych obowiązków określa rozporządzenie wykonawcze, wydane w oparciu o delegację zawartą w art. 21 – rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 września 2002 r. w sprawie sposobu dokonywania potwierdzenia przywozu do kraju oraz wywozu za granicę wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych oraz wykazu dokumentów potwierdzających uprawnienie do wywozu [Dz. U. Nr 154, poz. 1277].

Obowiązek określony w art. 18 ust.1 ma charakter powszechny, gdyż adresowany jest w jednakowym zakresie do rezydentów oraz nierezydentów, bez względu na ich miejsce zamieszkania. W rozumieniu ustawy rezydentami są osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania w kraju (tzn. na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – art. 2 ust. 1 pkt 4) oraz osoby prawne mające siedzibę w kraju, a także inne podmioty mające siedzibę w kraju, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu, ponadto znajdujące się w kraju oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez nierezydentów oraz polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne i inne polskie przedstawicielstwa, a także misje specjalne, korzystające z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych (art. 2 ust. 1 pkt 1). Nawiązując do tej definicji, można przyjąć, że nierezydentami (w tym nierezydentami z krajów trzecich) będą osoby fizyczne, osoby prawne oraz inne podmioty, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu, a zarazem niespełniające pozostałych warunków określonych w tym przepisie.

W związku z tym, że obowiązek ustanowiony w art. 18 ust. 1 łączony jest z faktem przekraczania granicy państwa, można przyjąć, że jego adresatami są osoby fizyczne – będące zarówno rezydentami, jak i nierezydentami, a więc, z zasady, każda osoba fizyczna bez wyjątku – jeżeli przekracza granicę państwa polskiego.

Pod względem przedmiotowym zgłoszeniu podlegają – w warunkach określonych w art.18 ust.1 – przywożone do kraju: złoto dewizowe, platyna dewizowa, a ponadto krajowe oraz zagraniczne środki płatnicze. W rozumieniu ustawy (art. 2 ust. 1 pkt 13) złotem dewizowym i platyną dewizową jest złoto i platyna w stanie nieprzerobionym oraz w postaci sztab, monet bitych po 1850 r., a także półfabrykatów, z wyjątkiem stosowanych w technice dentystycznej, jak również przedmioty zazwyczaj niewytwarzane z tych kruszców (np. guziki ze złota, rami do obrazów, papierośnice). Krajowymi środkami płatniczymi (art. 2 ust. 1 pkt 6) są waluta polska oraz papiery wartościowe i inne dokumenty, pełniące funkcję środka płatniczego, wystawione w walucie polskiej, a więc w znakach pieniężnych (banknotach i monetach) będących w kraju prawnym środkiem płatniczym, a także wycofanych z obiegu, lecz podlegających wymianie (art. 2 ust. 1 pkt 7). Z kolei przez zagraniczne środki płatnicze (art. 2 ust. 1 pkt 9) rozumie się waluty obce i dewizy, przy czym walutami obcymi (art. 2 ust.

1 pkt 10) są znaki pieniężne (banknoty i monety), będące poza krajem prawnym środkiem płatniczym, a także wycofane z obiegu, lecz podlegające wymianie, ponadto na równi z walutami obcymi traktuje się wymienne rozrachunkowe jednostki pieniężne stosowane w rozliczeniach międzynarodowych (np. SDR - jednostka rozrachunkowa Międzynarodowego Funduszu Walutowego). Szczególnym rodzajem walut obcych są waluty wymienne, a zalicza się do nich waluty państw spełniających wymagania art. VIII statutu MFW (art. 2 ust. 1 pkt 11). Wykaz tych walut ogłasza Prezes NBP poprzez obwieszczenie w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”. Aktualna lista obejmuje 122 waluty. Z kolei dewizami są papiery wartościowe i inne dokumenty pełniące funkcję środka płatniczego, wystawione w walutach obcych (art. 2 ust. 1 pkt 12).

W komentowanym przepisie wprowadzono jednak limit wartościowy, po przekroczeniu którego powstaje dopiero wspomniany obowiązek. Ustalenie minimalnej kwoty podlegającej zgłoszeniu odpowiada przyjętym ogólnie standardom¹. Obowiązek ten powstaje wtedy, gdy wartość przywożonych do kraju walorów przekracza łącznie równowartość 10 000 euro. Należy przez to rozumieć ich równowartość wyrażoną w walucie polskiej, ustaloną przy zastosowaniu średniego kursu euro, lub ich równowartość wyrażoną w innej walucie, ustaloną przy zastosowaniu średniego kursu euro oraz średniego kursu tej waluty ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu poprzedzającym dokonanie przywozu (art. 2 ust.3). Z brzmienia przepisu wynika, że zgłoszeniu podlegają w takiej sytuacji wszystkie przywożone walory, a nie tylko ich nadwyżka ponad tę kwotę. Biorąc jednak pod uwagę art. 18 ust. 2 oraz art. 9 pkt 2 i 3, należy stwierdzić, że pułap ten dotyczy jedynie środków płatniczych – ograniczenia ilościowe nie występują w stosunku do przywozu złota dewizowego lub platyny dewizowej. Przy przywozie wymienionych walorów obowiązek zgłoszenia istnieje zawsze – bez względu na ich wartość. Zgodnie z art. 9 przywóz tych środków w zasadzie nie podlega ograniczeniom, z czego należy wnioskować, że zawarty w art. 18 obowiązek ma na celu ułatwienie i usprawnienie kontroli celnych oraz prowadzenie ewidencji statystyk².

Jak wyżej wspomniano, jeśli zostaną przekroczone progi wartościowe, adresat obowiązku powinien zgłosić wszystkie walory, a nie tylko te objęte nadwyżką. Rozwiązanie takie jest konieczne ze względu na ograniczenia wywozowe z kraju środków płatniczych, wskazane w art. 9 pkt 2 i 3. Jednym z dokumentów uprawniających do wywozu przez nierezydentów jest bowiem potwierdzenie, w trybie art. 18 ust.1, uprzedniego przywozu wskazanych walorów. Gdyby zgłoszeniu miała podlegać tylko nadwyżka ponad kwotę stanowiącą równowartość 10 000 euro, to wykonywanie omawianych uprawnień stałoby się niemożliwe z uwagi na brak możliwości ustalenia, jaką faktycznie kwotę tych walorów uprzednio przywieziono do Polski³.

Kontrolę wykonania obowiązku ustanowionego w art. 18. ust. 1 powierzono organom celnym oraz organom Straży Granicznej wykonującym kontrolę celną. Sprawowana przez te organy kontrola raczej nie ma charakteru typowej kontroli dewizowej, ponieważ w świetle postanowień art. 9 nie są wymagane zezwolenia dewizowe na dokonywanie przywozu do Polski takich walorów⁴.

Zgodnie z art.3 paragraf 1 pkt 5 Kodeksu celnego kontrola celna to wykonywanie czynności w ramach dozoru celnego, w szczególności takich jak: rewizja celna towarów, nakładanie i sprawdzanie zamknięć celnych, kontrola wymaganych dokumentów i ich autentyczności, kontrola bagaży i innych towarów przewożonych przez osoby oraz innych podobnych czynności. Użyte w tym kontekście pojęcie dozoru celnego oznacza – w

¹ M. Krakowiak: Prawo dewizowe. Komentarz. Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r., Warszawa 2003, s. 55

² E. Fojcik – Mastalska: Prawo dewizowe. Komentarz, Wrocław 2005, s. 89 i n.

³ R. Kubiak: Prawo dewizowe, Warszawa 2004, s. 172

⁴ Z. Ofiarski: Prawo dewizowe, Kraków 2003, s. 230 i n.

rozumieniu przepisów Kodeksu celnego – wszelkie działania podejmowane przez organ celny w celu zapewnienia przestrzegania przepisów prawa celnego oraz innych przepisów mających zastosowanie do towarów przywożonych na polski obszar celny lub z niego wywożonych. Zgłoszenie przywozu, o którym mowa w art. 18 ust. 1, można w związku z tym uznać za instytucję nie prawa dewizowego, ale prawa celnego. Zgłoszenie przyjmowane jest przecież przez organ celny lub organ Straży Granicznej wykonujący kontrolę celną i powinno być traktowane jako deklaracja wywołująca określone skutki prawne⁵.

Omawiane zgłoszenie dokonywane jest bez wezwania i następuje pisemnie na formularzu, którego wzór został określony jako załącznik do wspomnianego rozporządzenia wykonawczego Ministra Finansów, wydanego w oparciu o delegację zawartą w art. 21 (Dz. U. Nr 154, poz. 1277).

W zgłoszeniu należy podać dane dotyczące osoby przywożącej walory dewizowe (imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, numer i seria paszportu). Określenie tych danych ma duże znaczenie praktyczne, gdyż zgłoszenie jest imienne i następnie uprawnia wskazaną w nim osobę do zwrotnego wywozu zgłoszonych wartości. Wynika z tego drugi element zgłoszenia – dokładne wskazanie przywożonych wartości i środków. W przypadku walut obcych, należy podać ich rodzaj, ilość i wartość, natomiast wobec kruszców należy określić ich postać (np. naturalne, sztaby, monety bite po roku 1850, półfabrykaty), oraz liczbę i wartość. Jeśli przedmiotem przywozu są papiery wartościowe pełniące funkcję płatniczą (np. czeki, czeki podróżne, weksle), przywozący musi określić ich rodzaj, walutę, w której są wystawione oraz ich wartość nominalną.

W celu faktycznego sprawdzenia przywożonych wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych, organy przeprowadzające kontrolę zostały wyposażone w prawo żądania ich okazania (art. 20). Po takim żądaniu przywozący ma obowiązek udostępnić objęte kontrolą walory. Powinność ta nie powstaje zatem z mocy prawa, lecz jest wynikiem określonego zachowania właściwego organu. Odstąpienie od powyższego obowiązku może nastąpić w drodze indywidualnego zezwolenia dewizowego, udzielanego w drodze decyzji administracyjnej przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego⁶.

Potwierdzenie zgłoszenia następuje przez odcisnięcie datownika i stempla podmiotu dokonującego kontroli oraz złożenie podpisu przez funkcjonariusza realizującego tę kontrolę. Wskazanie daty przyjęcia zgłoszenia jest istotne, gdyż uprawnia ono osobę w nim wymienioną do powrotnego wywozu lub wysłania za granicę wyszczególnionych w nim wartości dewizowych i krajowych środków płatniczych. Może być wykorzystane jednorazowo przy najbliższym wywozie za granicę oznaczonych w nim walorów. Zgłoszenie jest ważne 3 miesiące od dnia wystawienia.

Ponadto, posiadanie ważnej deklaracji celnej jest niezwykle istotne z punktu widzenia interesów nierezydentów posiadających rachunki bankowe, bowiem dla wpłat gotówkowych w kwotach przekraczających równowartość 10 000 euro wymagane jest przedstawienie dokumentu celnego. Brak deklaracji celnej przy zamiarze wpłaty kwoty powyżej tego progu uniemożliwia dokonanie takiej czynności. Deklaracja celna nie jest wymagana jedynie w przypadku wpłaty kwoty poniżej tej sumy, a za wystarczające należy wówczas uznać złożenie oświadczenia o pochodzeniu środków płatniczych. Oczywiście jest przy tym, że dokonywane przez rezydentów na ich własne rachunki bankowe wpłaty walut obcych, także w kwotach przekraczających omawiany próg, nie są uznawane za obrót dewizowy z zagranicą, w związku z czym nie stosuje się do nich powyższych wymogów⁷.

Od obowiązku pisemnego zgłaszania przywozu wartości dewizowych i krajowych środków płatniczych istnieją dwa wyjątki. Pierwszy, sformułowany na podstawie paragrafu 5

⁵ E. Krawczak: Zgłoszenie celne – instytucja prawa celnego, Mon. Prawn. 2000, nr 5, s. 289

⁶ R. Kubiak: Prawo dewizowe, Warszawa 2004, s. 172 i n.

⁷ M. Krakowiak: Prawo dewizowe. Komentarz. Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r., Warszawa 2003, s. 55

rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie ogólnych zezwoleń dewizowych, przewiduje odstępianie od obowiązku zgłaszania przywozu dewiz wystawionych za granicą oraz podpisanych czeków podróżnych o wartości przekraczającej łącznie równowartość 10 000 euro, jeżeli przywożone są przez nierezydenta, na którego nazwisko zostały wystawione te dewizy lub przez którego zostały podpisane te czeki. Wynika z tego, iż wspomniana dyspensa nie dotyczy rezydentów. Poza tym możliwe jest odstępianie od omawianego obowiązku poprzez zezwolenie indywidualne, udzielane przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego, w sytuacji gdy udzielono ogólnego zezwolenia dewizowego, ale na innych warunkach niż te, na których ma nastąpić przywóz wymienionych środków (art. 5 w związku z art. 8 ust. 1)⁸.

Z kolei pozbawione podstaw prawnych zaniechanie obowiązku zgłoszenia przywożonych walorów podlega odpowiedzialności karnej na mocy art. 106f Kodeksu karnego skarbowego (w dalszej części tekstu – KKS). Wykroczenie skarbowe opisane w tym przepisie związane jest z kontrolą mającą na celu sprawdzenie, czy przywóz do kraju wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych odbywa się zgodnie z przepisami ustawy - Prawo dewizowe lub warunkami udzielonych zezwoleń dewizowych. Przepis ten penalizuje zachowanie polegające na niezgłoszeniu organom wykonującym kontrolę celną, wbrew obowiązkowi wynikającemu z unormowań wspomnianej wyżej regulacji, przywozu do kraju wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych. Przez niezgłoszenie przywozu należy rozumieć niepowiadomienie organu celnego lub organu Straży Granicznej o przywozie do kraju tych walorów. Omawiany czyn zabroniony można popełnić wyłącznie przez zaniechanie, ponieważ sprawca nie dopełnia ciężącego na nim obowiązku. Przewidywaną sankcją jest kara grzywny⁹.

Odpowiedzialność karna przewidziana jest wyłącznie przy umyślnym popełnieniu tego czynu. Wynika to z zasady wyrażonej w art. 4 par. 1 KKS, która przewiduje, że przestępstwa i wykroczenia skarbowe można popełnić umyślnie, a nieumyślnie tylko wówczas, gdy kodeks tak stanowi. Brak klauzuli co do nieumyślności zachowania wskazuje, że dany typ czynu zabronionego można popełnić jedynie umyślnie, zaś w omawianym przepisie takiej klauzuli nie ma.

Z kolei przestępstwo umyślne i wykroczenie umyślne zachodzi wtedy, gdy sprawca ma zamiar popełnienia czynu zabronionego, tzn. chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi (art. 4 par. 2 KKS). Cechą umyślności jest zatem zamiar sprawcy popełnienia czynu zabronionego. Zamiar ten może występować zasadniczo w dwóch formach:

- a) zamiaru bezpośredniego (*dolus directus*), gdy sprawca chce popełnić czyn zabroniony, albo
- b) zamiaru ewentualnego (*dolus eventualis*), gdy sprawca, przewidując możliwość popełnienia czynu zabronionego, na to się godzi.

Zamiar w ogólnym ujęciu oznacza świadomość obiektywnych znamion czynu zabronionego (tj. podmiotu czynu zabronionego, przedmiotu czynności wykonawczej i okoliczności modalnych) oraz wolę ich realizacji. W przypadku zamiaru bezpośredniego sprawca chce popełnić czyn zabroniony (element woli) oraz uświadamia sobie fakt naruszenia przepisów zakazujących lub nakazujących określone zachowanie (element świadomości). Przy zamiarze ewentualnym (wynikowym) sprawca – przewidując możliwość popełnienia czynu zabronionego, czyli uświadamiając sobie, że obok tego do czego bezpośrednio zmierza, bądź w miejsce tego do czego bezpośrednio zmierza – może popełnić czyn zabroniony i jednocześnie godzi się na jego popełnienie (możliwość popełnienia czynu zabronionego jest mu obojętna – ani nie jest tak, że chce, ani nie jest tak, że nie chce popełnienia tego czynu). Zamiar bezpośredni od zamiaru ewentualnego odróżnia akt woli sprawcy.

⁸ T. Grzegorzczak: Ustawa Prawo dewizowe. Komentarz, Warszawa 2003, s. 92 i n.

⁹ F. Prusak: Kodeks karny skarbowy. Komentarz, Kraków 2006, tom II, s. 714 i n.

Natomiast czyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie wtedy, gdy sprawca, nie mając zamiaru popełnienia go, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia czynu przewidywał, lecz bezpodstawnie przypuszczał, że tego uniknie, jak i wtedy, gdy możliwości takiej nie przewidywał, choć powinien i mógł przewidzieć. Najważniejszą cechą nieumyślności jest brak zamiaru popełnienia czynu zabronionego.

Ustalenie, czy sprawca w toku czynności sprawczych zachował czy też nie zachował ostrożności, należy do organu orzekającego. Należy zatem zbadać, czy sprawca miał obiektywne możliwości przewidywania skutków swego działania. Między zamiarem ewentualnym a nieumyślnością niekiedy różnice są trudne do uchwycenia. Najistotniejsze jest to, że jeżeli sprawca miał możliwość przewidywania skutków zdarzenia, to organ musi wykazać, czy z uwagi na swoje warunki psychofizyczne (doświadczenie życiowe, określony zasób wiedzy) powinien je przewidzieć, czy tylko mógł je przewidzieć¹⁰.

Wymagana przez art. 106f KKS umyślność zachowania się sprawcy nie może być wywodzona z samego faktu zaistnienia znamion strony przedmiotowej, a więc w tym przypadku z samego niezgłoszenia organom wykonującym kontrolę celną przywozu do kraju wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych. Nie można jej domniemywać, lecz należy ją udowodnić, choćby na podstawie dowodów pośrednich, w drodze logicznego rozumowania z całokształtu zebranego materiału dowodowego. Niezbędne jest jednak wykazanie na podstawie takiego materiału, że sprawca co najmniej godził się na możliwość popełnienia omawianego czynu zabronionego¹¹.

¹⁰ F. Prusak: Kodeks karny skarbowy. Komentarz, Kraków 2006, tom I, s. 138

¹¹ *Ibidem*, s. 146 i n.